

Niklas Rådström

SMRTNO RESNO

Mestno gledališče ljubljansko, Čopova 14, 1000 Ljubljana, Slovenija

Hišna centrala **+386 (0)1 4258 222**

Tajništvo **+386 (0)1 4257 148**, faks **+386 (0)1 2517 044**

Blagajna **+386 (0)1 2510 852**, odprto vsak delavnik od 12. do 18. ure in uro pred
predstavo, e-naslov **blagajna@mgl.si**

E-naslov **info@mgl.si**

Spletno mesto **www.mgl.si**

Barbara Hieng Samobor direktorica in umetniška vodja

Petra Bizjak direktoričina pomočnica – poslovna vodja

Janez Koleša direktoričin pomočnik za tehnične zadeve

Alenka Klabus Vesel dramaturginja in arhivarka

Eva Mahkovic dramaturginja in vodja mednarodnega oddelka

Petra Pogorevc dramaturginja in urednica Knjižnice MGL

Ira Ratej dramaturginja in vodja izobraževalnega programa

Maja Cerar, Martin Vrtačnik lektorja

Simona Belle vodja službe za odnose z javnostmi in trženja

tel. +386 (0)1 4255 000

Branka Lepšina koordinatorka in planerka programa

tel. +386 (0)1 2514 167

Katarina Koprivnikar vodja projektov

tel. +386 (0)1 4258 222

Petra Setničar koordinatorka obiska

tel. +386 (0)1 4258 222

Urša Petelinek in **Rok Špacapan** blagajničarja in informatorja

tel. +386 (0)1 2510 852

Javni zavod Mestno gledališče ljubljansko, ustanoviteljica Mestna občina Ljubljana

Program gledališča financirata Ministrstvo za kulturo (iz proračuna Republike Slovenije) in MOL.

Svet Mestnega gledališča ljubljanskega

mag. Mojca Jan Zoran (predsednica), **Ira Ratej** (namestnica predsednice), **Špela Knol**, **mag. Kim Komljanec**, **Ksenija Sever**

Strokovni svet Mestnega gledališča ljubljanskega

Eva Mahkovic (predsednica), **Alen Jelen**, **Tone Peršak**, **izr. prof. dr. Katarina Podbevšek**, **Matej Puc**, **Nina Valič**

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

Ustanoviteljica

Mestna občina
Ljubljana

Gledališki list Mestnega gledališča ljubljanskega, letnik LXXII, sezona 2021/2022, številka 9

Izdaja Mestno gledališče ljubljansko, © 2022 Mestno gledališče ljubljansko

Za izdajatelja **Barbara Hieng Samobor** Urednice **Alenka Klabus Vesel**, **Eva Mahkovic**, **Petra Pogorevc**, **Ira Ratej**

To številko je uredila **Ira Ratej** Lektor **Martin Vrtačnik** Avtor fotografije **Peter Giodani** Oblikovalka **Mojca Višner**

Tisk **MatFormat**, naklada **200 izvodov**

Ljubljana, Slovenija, februar 2022

Po 13. točki prvega odstavka 42. člena ZDDV-1 davek ni obračunan.

Niklas Rådström
SMRTNO RESNO

När det kommer till kritan, 2017

Prva slovenska uprizoritev

Premiera 24. februarja 2022

Prevajalec in avtor uprizoritvene zamisli **BORIS OSTAN**

Dramaturginja **IRA RATEJ**

Režijski sodelavec **STEFAN METZ**

Oblikovalka zvočne opreme **DARJA HLAVKA GODINA**

Lektor **MARTIN VRTAČNIK**

Oblikovalec svetlobe **PASCAL MÉRAT**

Igra

BORIS OSTAN

Vodja predstave in rekviziterka **Lejla Žorž**

Tehnični vodja **Janez Koleša**

Vodja scenske izvedbe **Matej Sinjur**

Vodji tehničnih ekip **Branko Tica** in **Boris Britovšek**

Tonska tehnika **Sašo Dragaš** in **Tomaž Božič**

Osvetljevalca **Andrej Koležnik** in **Boštjan Kos**

Garderoberka **Angelina Karimović**

Sceno so izdelali pod vodstvom mojstra **Vlada Janca** in

kostum pod vodstvom mojstric **Irene Tomažin** in **Branke Spruk** v delavnicah MGL.

|
»
m
7
s
s
p

tr
m
re
V
S
d
k
z

(
n
n
n
n
s
o
s
s
d
p
b
n

Ira Ratej

NA SMRT SMEŠNO

Švedski pesnik, romanopisec, dramatik in tudi filmski scenarist Niklas Rådström, rojen leta 1953 v družini gledališke ustvarjalke in pisatelja, velja za enega najbolj priznanih, plodnih in žanrsko raznolikih avtorjev. Sam o svojem delu pravi, da »ima za seboj že več kot štirideset knjig v vseh žanrih razen v aforističnem«. *»Napisal sem približno dvajset odrskih iger in nekaj opernih libretoev, s pol ducata filmskih scenarijev, ki sem jih napisal, sem sodeloval z režiserjema Suzanne Osten in Janom Troellom.«* Doda, da je bil v življenju tudi *»vrtnar, pomočnik v tiskovni agenciji, urednik revije, pomočnik filmskega režiserja, svetovalec za film na Švedskem filmskem inštitutu in nekaj mesecev celo gledališki kritik pri časopisu Dagens Nyheter. Po tistem sem si prisegel, da se ne bom nikoli več ukvarjal s kritiko, in se svoje obljube tudi držal.«* Leta 2021 je za življenjsko delo dobil prestižno švedsko literarno nagrado Selma Lagerlöf.

Sprva se je uveljavil kot pesnik in leta 1975 izdal pesniško zbirko *Med tystnad närbesläktade dikter (Poems Closely Related to Silence)*. *»Procesa pisanja poezije in proze sta si vsekakor podobna, ampak poezija živi samo v sedanjosti, vznikne kot neposredna izkušnja in tudi obstaja zgolj kot izkušnja. Na drugi strani pa pripoved prinaša perspektivo, določen pogled in refleksijo. Povsem normalno je bilo, da sem najprej pisal pesmi,«* pravi v intervjuju iz leta 2021. Leta 1976 je izdal svoj prvi roman Vitnatt (*Witness Night*), zaslovel pa je z romanom o izmišljenem renesančnem umetniku Sandru della Quercia (*Dikter kring Sandro della Quercias liv*) in se leta 2002 proslavil tudi kot dramatik z igro *Kvartett: fyra pjäser (Quartet: Four Pieces)*. Med drugim je tudi poučeval, in sicer na Univerzi v Stockholmu med letoma 2012 in 2017, od leta 2019 pa tudi na Linneuniversitetet, kjer še vedno predava o kreativnem pisanju. *»V svojih raziskavah sem se osredotočil na to, kaj se zgodi, ko zgodba sreča drugo zgodbo in ustvari zlitino, ki postane močnejša od obeh njenih komponent.«*

Že dve leti pred izbruhom pandemije covida-19, točneje v letu 2017, ko je tudi napisal odrski monolog *Smrtno resno (När det kommer till kritan)*, se je moral umakniti iz javnega življenja med štiri stene svojega doma in ves čas nositi zaščitno masko, ker je zbolel za levkemijo. Lahko bi dejali, da je v monolog *Smrtno resno* vpisal slutnjo te zahrbtni bolezni. Bolezen nas vedno sooči z lastno minljivostjo. V času, ko sta smrt in umiranje skoraj tabu, nas misel na lastno smrt potisne v območje nelagodja in tesnobe. Po drugi strani pa v medijih naletimo na omembe smrti skoraj vsak dan. Ponavadi o njej beremo na straneh, na katerih poročajo o nezgodah in zločinih. Obnjo trčimo tudi v osmrtnicah in nekrologih, v katerih običajno izgubi oplesk senzacionalnosti. Zadnji dve leti smo v poročilih o širjenju pandemije vsak dan soočeni s številom umrlih. Obsesivna statistika umrlih seje strah in grozo pred novo, neznano boleznijo. Zakaj smrt v nas zbujajo občutke groze in strahu? Ker se smrti vsi bojimo? No, ja, ne čisto vsi. Za mlade in zdrave ljudi je njihova smrt nekje v območju fikcije, nekaj, kar se dogaja drugim in se njih pravzaprav ne tiče. Za starejše pa je smrt blizu, sledi jim kot senca in z vsako osmrtnico sorodnika, prijatelja, sošolca, soseda in znanca se ta senca še malo podaljša. Za tiste, ki prenašajo telesne bolečine ob neozdravljivi bolezni, pa je smrt lahko odrešitev od trpljenja. *»Prijazna smrt, predlogo se ne mudi,«* je zapisal France Prešeren v *Sonetih nesreče*.

Zavedanje lastne umrljivosti je tisto, kar nas ločuje od drugih bitij na tem planetu. Homo sapiens misli o smrti in ve, da ni izjem, ker bomo vsi umrli. Že prvi človeški zapisi, te časovne kapsule prenosa misli najstarejših civilizacij, se ukvarjajo s smrtjo. Tudi prvo literarno delo *Ep o Gilgamešu* se posveča iskanju nesmrtnosti. Knjige o smrti in pripravi nanjo so del vsake človeške kulture. Biblija, s katero se je v romaneskni in gledališki obliki ukvarjal tudi Niklas Rådström, je pravzaprav tudi knjiga o smrti. Ars morendi (umetnost umiranja) je srednjeveški slikovni priročnik za vsakdanjo rabo, s pomočjo katerega se je človek lahko pripravil na lepo smrt in seveda pot v raj. Vse religije namreč smrt pojmujejo kot prehod v neko drugo obliko bivanja, se pravi, zanikajo dokončnost smrti. Smrt v religiji ni izničenje, je zgolj prag, ki ga prestopimo na poti do novega, večnega bivanja, v katerem nas čaka nagrada ali pa kazen za naša ravnanja in odločitve. Drugačno razmišljanje o smrti lahko najdemo v filozofiji in umetnosti. Prav na tej točki se Rådström z umetnostjo približa poskusom filozofov, da bi definirali, kaj smrt sploh je. V monologu *Smrtno resno* tolikokrat ponovi dejstvo, da bomo vsi umrli, da se zdi še najbližje Michelu de Montaignu, ki je zapisal: *»Privzel sem navado, da je bila smrt ves čas ob meni, in to ne le v mojih mislih, temveč tudi v mojih ustih. Človek, ki se je naučil umreti, se je rešil suženjstva.«* Se pravi, če si ne dovolimo niti za hip pozabiti na dejstvo, da bomo umrli, nas to lahko osvobodi strahu pred smrtjo. Temu pa odločno nasprotuje Johann Wolfgang von Goethe, ki pravi: *»Povsem nemogoče je, da bi misleče bitje razmišljalo o svojem neobstoju, o tem, da bi prenehalo razmišljati.«* Pa vendar se Platon, Michel de Montaigne, Arthur Schopenhauer, Hannah Arendt in drugi filozofi strinjajo, da je prav *»smrt navdihujoči genij filozofije«*.

Antični filozof Epikur je zapisal: *»Navadite se na to, da nam smrt ne pomeni nič. Zakaj vse dobro in slabo sestoji iz izkušnje čutil, smrt pa je samo prikrajšanje za čutno izkustvo. Zato ustrezno poznavanje dejstva, ki mu pravimo smrt, spreminja minljivost življenja v nekakšno zadovoljstvo, sicer ne tako, da bi dodalo neomejen čas življenju, ampak tako, da odstrani hrepenenje po nesmrtnosti.«* Po Epikurju je možno doseči zadovoljstvo v življenju tako, da ne hrepenimo po tistem, česar ne moremo doseči, tj. po nesmrtnosti. Iz vsega zapisanega pa izhaja, da smrti tudi ne moremo definirati, ker je onkraj našega izkustva. Kar tisočletja kasneje zaostri Ludwig Wittgenstein: *»Smrt ni noben dogodek življenja. Smrti ne doživljamo. Če nam večnost ne pomeni neskončnega časovnega trajanja, ampak brezčasnost, potem živi večno tisti, ki živi v vsakdanjosti. Naše življenje je prav tako brezkončno, kot je brezkončno naše vidno polje.«*

Filozofskim nasvetom navkljub bi bilo najbrž življenje neznosno, če bi sleherni trenutek razmišljali o tem, da bomo umrli. In ko smo že pri tem: kaj pa sploh je življenje? Izkaže se, da je definirati življenje tudi precej zapleteno. Čeprav Rådström v monologu *Smrtno resno* našteva podobe in vtise, da bi nam vsaj nakazal obsežnost življenja, ve tudi, da je življenje v njegovi polnosti nemogoče zaobjeti. Če se torej smrt izmika definiciji, ker o njej ne moremo ničesar reči, se nam definicija življenja izmakne zato, ker bi življenje lahko opisovali v nedogled. Smrt je večna uganka in življenje neskončna skrivnost.

Niklas Rådström, ki nas v monologu vodi v prostrane globine oceana, v kitov želodec, v shrambo za perilo itn., ne poskuša odgovoriti na to, kaj smrt in življenje sploh sta, čeprav je tudi pri njem smrt tista, ki definira časovno perspektivo našega

bivanja. Ko je Niklas Rådström izvedel, da ima levkemijo, se ni zaprl v shrambo za perilo in skril ključ, pač pa je začel pisati knjigo, ki bi lahko bila njegova poslednja. Zoper bolezen se je boril s pisanjem spominov na svoje otroštvo in se pri tem spomnil tudi zgodbe, ki jo je napisal njegov oče. V tej zgodbi otroci odraslega človeka, ki ljubeznivo odgovarja na njihova zvedava vprašanja, obtožijo, da je izdal svoje otroške sanje, in ga obsodijo na samoto. Seveda se z zgolj z obujanjem spominov na otroštvo ne izognemo grozi smrti, niti je ne odložimo. Ko se spomnimo svojega otroštva, se zavemo, da je bilo to obdobje, ko so nas stvari osupljale, v nas podžigale radovednost, nas navdajale z začudenjem in nas tudi očarale. Čudenje vsemu, kar je bivaajoče in nebivaajoče, ni samo privilegij otrok, pač pa tudi pesnikov in filozofov. Niklas Rådström nas v monologu *Smrtno resno* spomni, da je življenje krhki čudež, da je največji čudež, da smo sploh nastali, da smo se rodili in preživeli do te točke, ko poslušamo njegovo pripoved. In če je po eni strani življenje krhko, je tudi neverjetno vztrajno, o čemer se lahko prepričamo v naravi, saj življenje vzdolga tudi v najbolj nemogočih pogojih. Ob bohotnosti in kljubovalnosti življenja lahko navsezadnje tudi smrt percipiramo kot čudež.

K čudenju pa Niklas Rådström doda še domišljijo oziroma igrivost in humor, tudi zato je ta pripoved postavljena v gledališče, ki zlije vse te omenjene pojme v celovito in enkratno človeško izkušnjo. Človek, ki se igra (*homo ludens*), je tudi človek, ki misli (*homo sapiens*). Mogoče pa se je treba zazreti v lastno smrt igrave, s čudenjem in humorjem, da ne bomo več tako preplašeni? Zagotovo je najlepše umreti prav od smeha.

Niklas Rådström je premagal raka, napisal knjigo in zdaj čaka konec pandemije, da bo lahko končno objel svoje otroke in vnuke.

P. S.

Med pisanjem tega članka sem izvedela, da je umrl Marko Breclj, *enfant terrible* slovenske umetnosti, eden izmed genijev slovenske glasbe in eden prvih sodobnih performativnih umetnikov, ki je utelešal vse, o čemer pišem: čudenje, igrivost, domišljijo in humor. Ko sem kot gimnazijka v eni izmed učilnic poljsanske gimnazije doživela nastop -Dua zlatni zubi, kot se je takrat imenoval tandem Marko Breclj in Ivan Volarič – Feo, se je v moji zaspano otopeli glavi, ki se je utapljala v apatični samosmilečnosti, zgodil veliki pok. In priznati moram, da najbrž nikoli ne bi zašla v gledališče, ne bi pisala pesmi, zgodb, iger in člankov, če bi prešpricala tisti večer.

2021»2022

www.mgl.si

info@mgl.si

01 4258 222